



< De tuinder-begeleider van zorgboerderij Genneperhoeve neemt de tijd om zorgvuldig te zaaien met de zorgvragers. (Foto: Dick Boschloo)

Kiemplantjes groeien op BD: inspiratiebron voor vernieuwing

Er zijn mensen die BD-landbouw ouderwets vinden: terug naar vroeger, zo zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Maar tal van initiatieven die vanuit de BD zijn opgezet, worden door anderen overgenomen. De BD-landbouw blijkt dan een voorloper, een inspiratiebron voor vernieuwing. Bij het 75-jarig jubileum kijken we om ons heen: welke maatschappelijke impuls biedt de biologisch-dynamische landbouw?

Tekst: Maria van Boxtel en Ellen Winkel

Toen Jan Bokhorst in 1973 als bodemkundestudent stage liep op het Instituut voor Bodemvruchtbaarheid in Haren, ging alle aandacht uit naar kunstmest. Jan moest de resultaten uitwerken van bemestingsproeven: gedurende langere tijd was de invloed van kunstmest en organische mest op bodemvruchtbaarheid gemeten. Hieruit bleek dat vooral op wat langere termijn organische mest

zoek op het Louis Bolk Instituut. De tijden zijn veranderd. In de loop der jaren merkte Jan, dat de belangstelling voor bodemkwaliteit en compost enorm toenam. De interesse voor zijn kennis en ervaring, die hij vanuit onderzoek in samenwerking met BD-boeren had opgebouwd, groeide. Steeds vaker ging hij kuilen graven samen met boeren – zowel gangbare als biologische – om

Korte termijn voordeel

Als we terugkijken, zien we het vaker gebeuren: een innovatie lijkt de efficiëntie in de landbouw te verhogen. Maar op langere termijn valt het tegen en blijken er soms zoveel nadelen te zijn, dat de vernieuwing geheel uit de gratie raakt. DDT, methylobromide en veel andere chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen zijn na enkele decennia ver-

euwing

belangrijk was voor de bodemvruchtbaarheid. Ook bleek dat alleen kunstmest gebruiken niet goed was. Maar dat paste niet in de visie van het instituut. Afsproken was dat de typekamer het stagerapport zou uittypen, maar toen de directeur van het op kunstmest gerichte instituut Jan's rapport had gelezen, had de typekamer er plots geen tijd meer voor. Dit schrijft Jan Bokhorst in een rapport over zijn herinneringen aan 33 jaar landbouwonder-

de bodemstructuur en het bodemleven in akker of weide te bekijken. Alle boeren blijken dat heel interessant te vinden: ze krijgen oog voor de waarde van organisch materiaal als voeding voor het actieve bodemleven en als bijdrage aan een goede bodemstructuur. En ze vinden het leuk om zélf te kunnen waarnemen wat de bodem nodig heeft, en niet alleen een bemestingrecept toe te passen dat uit een computer is gerold.

Boeren vinden het leuk om zélf te kunnen waarnemen wat de bodem nodig heeft

Grond vrijkopen

BD-grondbeheer, Loverendale en tal van andere stichtingen zijn in Nederland al langer bezig om grond voor boeren vrij te kopen. Ook in Vlaanderen starten vier initiatiefnemers hiermee, bedoeld voor zowel biologische als reguliere ondernemers. Projectverantwoordelijke Geert Iserbyt, Landwijzer:

"We starten ermee omdat toegang tot grond voor nieuwe biologische boeren moeilijk ligt gezien de erg hoge grondprijzen in Vlaanderen. Bovendien krijgt bedrijfscontinuïteit meer kansen als de grondlast kan worden verminderd." In Frankrijk investeerden burgers via Terre de Liens al voor ruim 25 mil-

joen euro in de landbouw. In Nederland zijn vooral grote beleggers geïnteresseerd in de stabiele waarde van landbouwgrond, maar met 'crowdfunding' gaat het binnenkort misschien snel.



boden. Zo is het ook de legbatterij vergaan. Het snavelkappen bij kippen zou eigenlijk in 2011 verboden zijn, zoals in 2001 was besloten, maar de sector heeft dit nog niet voor elkaar gekregen. Het voeren van dierlijk eiwit aan koeien bleek achteraf ook geen goed idee en werd tijdens de BSE-crisis verboden, zodat de omzet van rundvlees van biologische bedrijven – waar dierlijk eiwit in voer al verboden was – enorm omhoog schoot.

Iedere keer lijken de biologische boeren onderwets, omdat ze niet met een innovatie meedoen. Maar op het moment dat de modernisering tegenvalt, blijken de biologische bedrijven – die zich op hun eigen manier continu doorontwikkelen – opeens heel interessant. Hoe doen die boeren dat eigenlijk? Hoe houden ze het onkruid onder de duim? Welke

schoffelapparatuur werkt efficiënt? Hoe krijgen die pluimveehouders het voor elkaar om hun kippen zonder snavelkappen heel te houden? Nu het antibioticagebruik terugmoet, kijkt de gangbare sector opnieuw met belangstelling naar de biologische veehouderij, waar veel minder resistente bacteriën blijken voor te komen. Binnen biologisch loopt BD voorop (zie ook DP2012-2).

Maatschappelijke vernieuwing

De BD-landbouw geeft ook op andere vlakken een impuls aan maatschappelijke vernieuwing. Een voorbeeld is de combinatie van landbouw en zorg. Het aantal zorgboerderijen is de laatste jaren spectaculair gestegen. Waren er in de jaren '70 enkele heilpedagogische en zorginitiatieven op

biologisch-dynamische boerderijen, in 1998 waren er 75 zorgboerderijen, in 2003 bijna 400 en inmiddels ruim 1000.

De initiatiefnemers van zorgboerderijen hebben steeds uitgedragen dat ambachtelijk werk veel te bieden heeft aan mensen met een zorgvraag. Echt werk op een echte boerderij is gezondmakend; mensen met een zorgvraag worden niet beziggehouden met 'nutteloze taakjes' of eentonige werkzaamheden als dagbesteding. Agrarische bedrijven bieden daarin veel mogelijkheden. Want het blijkt na jarenlange praktijkervaring op biologisch-dynamische zorgboerderijen dat mensen met een zorgvraag zich prettig voelen in de overzichtelijke en herkenbare omgeving van de zorgboerderij. Ze worden aangesproken op hun mogelijkheden, niet op beperkingen. Ze horen er weer bij en genieten van de ruimte en de regelmaat van het boerenwerk. Ook de Universiteit van Wageningen heeft nu oog voor deze impuls, die naast vernieuwing in de landbouw – mensen komen terug op het boerenerf – ook vernieuwing brengt in de zorg. Onderzoeker Jan Hassink constateert in

Antibiotica: spieken bij BD boeren

Het veehoudersblad Melkvee Magazine tekende afgelopen herfst de ervaringen op van zeven boeren die bijna of geheel antibioticavrij werken. Ook van veehouder Gerard Keurentjes uit Rutten (Noordoostpolder), die graag 'spiekt' bij BD-boeren. Keurentjes werkt al ruim tien jaar antibioticavrij, met

hulp van een natuurgeneeskundig middel. Hij vertelt in het gangbare boerenblad: "De koe reinigt zichzelf van binnenuit. Ik had als gangbare boer een tankmelkcelgetal van tegen de 400.000. Met behulp van het natuurlijke middel Microbioticum zat dat na een maand op 150.000. Nou, toen was bij ons de

knop wel om. Dat noem ik bewustwording; waar zijn we mee bezig met antibiotica? Je moet de natuurlijke processen benutten. Natuurlijke weerstand van de veestapel, daar draait alles om."

het rapport Waarden van Landbouw en Zorg: "Maakbaarheid, interventie, beheersbaarheid en controle zijn het overheersende paradigma binnen de zorg. Een andere stroom in de zorg is in ontwikkeling, en die stroom legt de nadruk op de hele mens, het bieden van een gezonde omgeving en het versterken van de gezondheid." Biologisch-dynamische zorgboerderijen zijn hierbij een belangrijke inspiratiebron. "Landbouw en zorg kan de reguliere zorg inspireren. Veel zorgboerderijen zijn plekken waar veel aandacht is voor aspecten die in de gewone zorg zwaar onder druk staan. Het gaat dan over inspiratie en verbondenheid, aandacht voor de spirituele dimensie, eigen verantwoordelijkheid en maatschappelijk ondernemerschap."

Natuur en landbouw

Er zijn meer voorbeelden van BD-landbouw als voorloper van maatschappelijke vernieuwing. BD boeren behoren tot de eerste ondernemers die natuur een plek gaven op hun landbouwbedrijven, door hagen te planten of poelen te graven in de jaren dat rationali-

satie van de landbouw de norm was. Ook in de samenwerking tussen landbouw en natuurorganisaties, nu veel gebruikelijker, zijn vaak initiatieven genomen door biologische boeren. Nog steeds zien BD-boeren natuur als onmisbaar element op hun bedrijf en verzorgen ze landschapselementen. Gelukkig is biodiversiteit weer een beetje terug als belangrijk thema. Aan het LBI-project Bloeiend Bedrijf, dat als doel heeft de biodiversiteit te vergroten en chemische bestrijding te verminderen, doen driehonderd boeren mee. Zij zaaien bloeiende akkerranden in. Tachtig procent van deze groep boert gangbaar.

Als je door je ooghalen kijkt zie je de zaden die de BD landbouw zaait, hier en daar in de maatschappij ontkiemen. De kiemplantjes groeien langzaam en het vereist geduld om ze op te kweken. Maar dan groeien ze opeens hard, zoals in de landbouw en zorg, en blijft de belangrijkste impuls hangen: weten dat je deel uitmaakt van een groter geheel. En weten dat in de landbouw alles samenhangt.



Boer zoekt klant

BD-boer Krispijn van den Dries reed 1 april vanuit de Noordoostpolder met trekker en aanhanger naar Amsterdam en stortte 6000 kg aardappels op de Dam. Hij had nog 600 ton goede kwaliteit aardappels in de bewaarschuur, maar de supermarkt schakelde al over de nieuwe aardappel uit Egypte en omstreken. Het was het startschot van de Pieper Challenge: 'Steun de binnenlandse economie, koop rechtstreeks bij uw boer!' En het werkt. Bestellingen via www.krispijn.org stromen binnen. Naast piepers van Krispijn kun je uien van Michiel Vos en peen van Anton van Vilsteren bestellen voor 50 cent per kilo.

Band tussen land en klant

Biologisch-dynamische boeren geven een impuls aan nieuwe economische structuren. Ze zoeken graag direct contact met hun consumenten. BD-boeren, met Anna van Oostwaard als pionier - zijn daarmee de uitvinders van het groenteabonnement en (web) bezorgdiensten. Het Pergola-systeem gaat

nog verder: de klant wordt een deelnemer in het bedrijf. Dit directe contact met de klanten werkt inspirerend voor de stadslandbouw, de regionale afzet en de streekproducten waar momenteel enorm veel belangstelling voor is. Veel BD-klanten nemen hun verantwoordelijkheid door een abonnement vooruit

te betalen en de meerprijs te betalen voor de producten om de BD-boer een eerlijker prijs te gunnen. Of ze delen mee in de financieringslasten van grond, gebouwen of zonnepanelen. Deze impuls zou nog wel wat beter mogen landen, zowel binnen de BD- en biologische keten, als in de reguliere.